

Київський національний торговельно-економічний університет
Факультет міжнародної торгівлі та права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Правове регулювання здійснення економічної діяльності в
умовах військового стану»**

Студента 2 курсу 10мз групи
спеціальності 293 «Міжнародне право»
спеціалізації «Міжнародне право»

Засенко Богдана
Вячеславовича

Науковий керівник
кандидат юридичних наук, професор

Анцелевич Герольд
Олександрович

Гарант освітньої програми
доктор юридичних наук, професор

Дешко Людмила
Миколаївна

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....	5
1.1. Поняття та основні суб`єкти правого регулювання здійснення економічної діяльності під час військового стану.....	5
1.2. Динаміка розвитку правого регулювання економічної діяльності в кризових ситуаціях на історичному хронографі.....	8
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....	12
2.1. Основні засади і принципи реалізації права на економічну діяльність в надзвичайних умовах.....	12
2.2. Стратегічні механізми здійснення правого регулювання економіки під час військового стану.....	17
2.3. Міжнародно-правове регулювання економічної діяльності країн в умовах військового стану.....	22
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ У РАЗІ ВІЙСЬКОВОГО ПОЛОЖЕННЯ.....	26
3.1. Сучасний стан нормативно-правового регулювання військового стану в Україні.....	26
3.2. Стратегії вирішення основоположних питань здійснення економічної діяльності в обмежених умовах.....	35

3.3. Моделювання реалізації правового регулювання економічної діяльності в умовах військового стану на прикладі підприємства.....	42
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК	ВИКОРИСТАНИХ
ДЖЕРЕЛ.....	48

ВСТУП

Актуальність дослідження. Успішне здійснення правового регулювання економічної діяльності прямо залежить від стабільності та умов зовнішнього середовища. За умов введення військового положення економічна діяльність потребує специфічного правового регулювання, що обумовлено зростанням дестабілізуючих факторів економіки. Питання правового регулювання здійснення економічної діяльності за умов військового стану, відображені в працях багатьох науковців Бова Т. В., Фадеева І.Г., Матвійчук А. В., Клімова Т. М., Васильців Т. Г., Порохня В.М., актуальність даного питання обумовлена нестабільністю зовнішнього середовища та зміну систему правового регулювання відносин в країні.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є визначення особливостей правового регулювання здійснення економічної діяльності в умовах військового стану та розробка пропозицій щодо здійснення економічної діяльності під час військового стану в Україні.

Базуючись на поставлену мету в дослідженні необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити поняття та основні суб`єкти правового регулювання здійснення економічної діяльності під час військового стану;

- визначити динаміка розвитку правового регулювання економічної діяльності в кризових ситуаціях на історичному хронографі;
- визначити основні засади і принципи реалізації права на економічну діяльність в надзвичайних умовах;
- сформувані стратегічні механізми здійснення правового регулювання економіки під час військового стану;
- визначити міжнародно-правове регулювання економічної діяльності країн в умовах військового положення;
- визначити сучасний стан нормативно-правового регулювання військового стану в Україні;
- сформувані стратегії вирішення основоположних питань здійснення економічної діяльності в обмежених умовах;
- створити модель реалізації правового регулювання економічної діяльності в умовах військового стану на прикладі підприємства.

Об'єктом є комплекс правових відносин у сфері здійснення економічної діяльності в умовах військового стану.

Предметом роботи є міжнародне та національне правове регулювання здійснення економічної діяльності в Україні в умовах військового стану.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано методи логічного узагальнення і наукової абстракції; методи моделювання і прогнозування, метод експертних оцінок, метод ієрархічної декомпозиції показників; методи факторного аналізу, динамічного та нормативного порівняння, статистичні та графічні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розробці та обґрунтуванні ефективних нормативно-правових положень та комплексу рекомендацій щодо удосконалення процесу регулювання здійснення економічної діяльності підприємства в умовах військового стану.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел і

додатків. Основний текст роботи становить 47 сторінок, в т.ч. 2 таблиці, 1 рисунок. Список використаних джерел містить 32 найменування, викладених на 3 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ ТА ВІЙНИ

1.1. Поняття та основні суб'єкти правого регулювання здійснення економічної діяльності під час військового стану

Державне регулювання економіки в умовах військового стану - це діяльність держави щодо створення правових, економічних і соціальних передумов, необхідних для функціонування економічного механізму під час війни та надзвичайних ситуацій згідно з цілями й пріоритетами державної економічної політики. Раціональне державне регулювання економіки не протистоїть механізму її ринкового регулювання й не підміняє його, а свідомо використовує його регулюючий потенціал, надає ринковим регуляторам цілеспрямований характер під час нестабільності внутрішнього та зовнішнього середовища. В кінцевому підсумку це сприяє досягненню поставлених державою цілей і пріоритетів з меншими економічними та соціальними витратами.

Ринковий механізм, його інструменти становлять основу державного регулювання економіки. Але воно не обмежується використанням цих інструментів. Поряд з ними держава спирається й на неринкові інструменти, які

доповнюють ринковий механізм, надають усьому економічному механізмові системніший та цивілізованіший характер. Так, індикативні плани, соціально-економічні прогнози, цільові програми, бюджетна форма фінансування колективних благ не є інструментами ринкового механізму. Але без їх використання не можна вирішити важливі питання соціально-економічного розвитку країни.

Державне регулювання економіки виступає суб'єктивною формою її регулювання. Тому його ефективність обумовлена тим, якою мірою держава, яка знаходиться в стані війни, в процесі виконання своїх регулюючих функцій враховує об'єктивні економічні закони, і передусім закони ринку, згідно з якими функціонує ринковий механізм. У цьому розумінні закони ринкового механізму створюють об'єктивну межу для втручання держави в економіку. Іншими словами, ринковий механізм - це сфера державного невтручання. Більше того, держава повинна сприяти розвитку ринкового механізму, усувати штучні перешкоди, які можуть створювати для нього монопольні підприємства. Вона може втручатися в ринковий механізм тільки в одному випадку, коли цей механізм ще не досягнув необхідного потенціалу і тому не здатний виконувати свою позитивну роль в економіці. Знайти межу такого втручання - актуальна проблема державних органів.[1]

Основними суб'єктами правового регулювання в сфері економіки під час військового стану є

- Президент України;
- Кабінет Міністрів України;
- профільні міністерства, комітети, відомства;
- місцеві державні адміністрації;
- виконавчі органи сільських, селищних, міських рад;
- субєкти економічної діяльності.

Найбільш значущим, за юридичною силою, обсягом повноважень щодо управління економічними процесами в державі володіє Президент України. Вони встановлені Конституцією України (ст. 106) і насамперед полягають у

тому, що Президент визначає основні напрями зовнішньої і внутрішньої, у тому числі й економічної, політики, впливає на розстановку кадрів і утворення управлінських структур у цій сфері.

Крім колективних органів (Рад при ПУ), консультативні, дорадчі й інші допоміжні функції, відповідно до п. 28 ст. 106 Конституції України, покликаний виконувати інститут позаштатних радників і консультантів Президента України. У сфері економіки цей інститут створений Указами Президента України від 13 вересня 1994 року "Про призначення позаштатних радників Президента України з питань економічної політики" і від 19 вересня 1994 року "Про організаційне забезпечення підготовки пропозицій з питань макроекономічної політики та реформування економіки".[2]

У системі органів управління економікою найвищим є Кабінет Міністрів України. Його правовий статус у системі органів виконавчої влади визначається Конституцією України (статті 113-117). Згідно з нею, Кабінет Міністрів України:

- забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України;
- забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;
- розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного розвитку України;
- забезпечує рівні умови розвитку всіх форм власності;
- здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до чинного законодавства;
- організує і забезпечує здійснення зовнішньоекономічної діяльності України, митної справи;

Отже, під час умов військового стану правове регулювання здійснення економічної діяльності здійснюють органи влади різних рівнів. Концепція здійснення економічної діяльності після введення військового положення зобов'язується Кабінет Міністрів України, концепція формується з урахуванням факторів економічного середовища, а також ресурсного та людського потенціалу регіону.[3]

1.2. Динаміка розвитку правового регулювання економічної діяльності в кризових ситуаціях на історичному хронографі

Для об'єктивного підходу до розробки стратегії і тактики нової економічної політики під час війни важливо проаналізувати історичний досвід становлення і розвитку економічної науки і практики.

Економічне вчення епохи рабовласництва характеризується виникненням в середині першого століття нашої ери нової релігійної науки християнства. Християнство обіцяло знищити бідність шляхом розподілу засобів споживання в древньохристиянській общині. Заслуга раннього християнства полягає в постановці питання про рівність між людьми. Філософські погляди цього періоду відображали Ксенофонт, Платон, Арістотель (Древня Греція), Катон, Варрон, Колумелла (Рим).[4]

Економічне вчення епохи феодалізму починає розвиватися з часу утворення Древньоросійської держави (IX століття). В основі поглядів Єрмолая Єразма лежить теза про те, що праця селян - джерело багатства. А.Л.Ордин Нашокін - видатний державний діяч стверджував, що джерелом багатства є промислова праця, а також розвиток продуктивних сил суспільства.

Економічне вчення капіталізму відобразило три напрями: меркантилізм, фізіократи, класична школа політекономії.

Меркантилізм - походить від італійського слова "купець". Ця перша в світі школа політичної економії виникла в останній третині XV століття. Вона відображала інтереси торговельної буржуазії в період первісного нагромадження капіталу. Джерелом багатства меркантилісти вважали збагачення держави шляхом залучення в країну великої кількості золота і срібла. Представниками школи були: Франція - Антуан де Монкретьєн, 17 ст.; Англія - Томас Мен, 17 ст.[5]

Фізіократи - походить від слів "Фізіс" - природа, "Кратос" - влада. Представниками школи були Ф.Кене і Ж.Тюрго (18 ст.). Вони першими перенесли дослідження про походження прибуткового продукту із сфери обороту в сферу виробництва, зокрема в землеробство. Земля, на їхню думку, була найвищою цінністю, яка приносить прибуток. Промисловість, транспорт, торгівля визначалися як "безплідні" галузі. Фізіократи проаналізували капітал як один з факторів виробництва і прибуток як форму доходу на капітал. Вони ввели в науковий обіг категорію "чистий продукт", який розглядали як обсяг і вартість сільськогосподарської продукції за вирахуванням всіх витрат.

В цілому фізіократи першими визначили дію об'єктивних законів не тільки в природі, але і в суспільстві. Обмеженість їх поглядів виразились в тому, що тільки землеробство вони оцінювали як виробничу сферу.

Класична школа політекономії - слово "класична" означає "наукова". Цей напрям розвивався до першої половини XIX століття. Його засновниками були У.Петті (Англія), П.Буагільбер (Франція). Найвищим досягненням в розвитку цієї теорії були праці англійських економістів А.Сміта (1723-1790pp) та Д.Рікардо (1772-1823pp). Їх класичний напрям побудований на теорії трудової вартості. Вона вважає джерелом доходів експлуатацію найманих робітників, досліджує механізм відтворення суспільного капіталу. Представники цієї школи виступають за обмеження вмішування держави в економіку, за свободу торгівлі, намагаються пояснювати закони, які управляють економічними

явищами. Джерело прибутку вони розглядають, як надлишок вартості над заробітною платою. Найважливішою умовою росту багатства країни вважають свободу господарської діяльності. Основоположнику школи Уільяму Петті належить вираз: "Праця є батько багатства, а земля - його мати" (тобто прибуток дає земля і праця).[6]

На початку другої половини XIX ст. політекономія, переживаючи глибоку кризу, розщепилась на дві гілки - марксизм і маржиналізм, які розвиваються в прямо протилежних напрямках. Марксизм виступав як революційне вчення, що проголошувало швидкий кінець капіталізму, а маржиналізм займав принципово іншу позицію, яку можна охарактеризувати як зберігаючу по відношенню до капіталістичного суспільства. Марксизм як теорія виник при наступних передумовах: економічних - кінець промислового перевороту; розвиток капіталістичних виробничих відносин; політичних - робітничий рух відділився від буржуазно-демократичного; загострилися класові протиріччя; почалась політична боротьба, якій потрібна передова політична теорія; теоретичних - виникла німецька філософія, англійська політична економія, французький утопічний соціалізм; наукових - було відкрито закон збереження і перетворення енергії вчення про клітинну будову живих організмів еволюційне вчення Дарвіна.

Маржиналізм (в перекладі - "граничний") виник в середині XIX ст. Причиною його виникнення стали вади марксистської економічної теорії і класичної школи політекономії, а також процес вульгаризації політекономії, зумовлений поглибленням суперечностей капіталістичного способу виробництва, зокрема кризових явищ.[7]

Основою маржиналізму є теорія граничної корисності, згідно з якою ринкова ціна товару визначається не суспільно необхідними витратами праці, а ступенем насичення потреби у ньому, корисністю останньої одиниці запасу певного виду товарів.

Неокласична економічна теорія виникла в 70-х роках XIX ст. Її засновниками були австрійські економісти К.Менгер, Ф.Візер, Е.Бем-Баверк,

англійський науковець - У.Джевонс, швейцарський економіст - Л.Вальрас. Об'єктом дослідження даної теорії була поведінка людини (продавця робочої сили, споживача чи підприємця) стосовно максимізації свого доходу.

Інституціоналізм виник наприкінці XIX - на початку XX ст. Його засновниками були американські науковці Т.Веблен, Д.Коммонс, У.Гамільтон, англійський економіст А.Гобсон. Всі вони критично відносилися до функціонування ринкової системи. Найпрогресивнішими ідеями прихильників сучасного інституціоналізму є необхідність участі трудящих у власності та управлінні виробництвом, надання їм соціальних гарантій, а гуманітарній інтелігенції влади.[8]

Кейнсїанство виникло в 30-х роках XX ст. Його засновником був англійський економіст Дж.Кейнс. Він стверджував, що досягти рівноваги в економічній системі неможливо через механізм вільної конкуренції. Він обґрунтував необхідність активного втручання держави в розвиток соціально-економічних процесів, оперуючи такими глобальними категоріями як національний дохід, сукупні інвестиції, споживання, зайнятість, нагромадження. Розширення функцій держави необхідні для боротьби із кризами, безробіттям та іншими наслідками вільної ринкової економіки.

Теорія "економіки пропозиції", автором якої є А. Лаффер, також зв'язує стагфляцію з державним втручанням в економіку, а саме із зростанням податків, які негативно впливають на стимули до праці. Тому центральну роль вона відводить ринковим механізмам стабілізації. Якщо неокейнсїанська стратегія регулювання економіки базувалась на управлінні динамікою і структурою попиту і значному перерозподілі національного доходу, то теорія пропозиції на управлінні пропозицією. Прихильники теорії "економіки пропозиції" виступають

Таким чином, аналіз вищеназваних теорій засвідчує, що монополією на істину не володіє ніхто, як і на звання "єдино вірного і передового вчення". Кожне вчення вносить свою частку в побудову будівлі економічної правової теорії і лише спільними зусиллями вони можуть наблизитися до істини.[9]

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

2.1. Основні засади і принципи реалізації права на економічну діяльність в надзвичайних умовах

Право тільки тоді виконує своє соціальне призначення, коли його норми знаходять практичне втілення у суспільних відносинах, поведінці конкретних осіб, тобто тоді, коли воно реалізується. Змістом реалізації більшості правових норм є здійснення (виконання) суб'єктами права суб'єктивних юридичних прав і обов'язків, що виникають на підставі юридичних приписів. У літературі під реалізацією правових норм розуміють їх втілення в життя у практичній діяльності організацій, органів, посадових осіб і громадян.

У соціально-правовому механізмі реалізації конституційних прав і свобод громадян слід розрізняти забезпечення останніх і власне їх реалізацію. Під забезпеченням конституційних прав і свобод розуміють систему їх гарантування, тобто систему загальних умов і спеціальних (юридичних)

засобів, які забезпечують їх правомірну реалізацію, а в необхідних випадках і охорону.

Реалізація конституційних прав і свобод громадян означає втілення їх в життя й задоволення потреб і інтересів у процесі використання конституційних прав і свобод. Діяльність щодо реалізації конституційних прав і свобод громадян протікає в певних соціальних умовах, які виступають відносно до цих прав і свобод у якості середовища їх реалізації. В якості гарантій реалізації конституційних прав і свобод громадян виступають не будь-які соціальні умови, а лише ті, які позитивно впливають на їх реалізацію. Будь-який принцип є керівною, основоположною ідеєю, яка втілюється у поведінці конкретних індивідів.

Економічні, соціальні і культурні права – це права, пов'язані з діяльністю людини в господарській сфері, її соціальними відносинами з суспільством, державою, колективами, іншими людьми, з діяльністю у сфері культури і духовного життя. Вони торкаються таких важливих сфер людини, як підприємницька й інша економічна діяльність, власність, праця, відпочинок, здоров'я, освіта, і покликані забезпечити матеріальні, духовні й інші соціально важливі потреби особи. Соціально-економічні права мають специфічні особливості, що робить їх досить залежними від сталої економічної політики держави. Ступінь захищеності цих прав залежить не тільки і не стільки від наявності досконалого правового механізму їх реалізації, а насамперед від відповідності цієї категорії прав економічному потенціалу суспільства.[10]

В умовах економічної нестабільності під час військового стану непросто гарантувати реалізацію соціально-економічних прав, оскільки право не може бути вище за економіку. Але, якщо людину визнано найвищою соціальною цінністю, то в реальному житті повинні існувати такі економічні і правові інститути, де кожна людина первісно володіє не лише політичними правами, але й необхідним мінімумом соціальних прав і можливостей. При цьому матеріальні гарантії повинні надходити насамперед від держави у рамках

соціально-правової політики у вигляді забезпечення права на гідний достатній рівень. Інакше право на гідне існування буде носити декларативний характер.

Треба зазначити, що реалізація права на здійснення економічної діяльності в умовах військового стану потребує чітко спланованого механізму та стратегії цієї реалізації. В умовах нестабільності та різкій зміні купівельно-спроможності ведення бізнесу стає складним та волеативним. Потреби в безпеці та в правовому регулюванні не тільки економічної діяльності, а й самих дестабілізуючих факторів зможе покращити рівень здійснення економічної діяльності.

Деякі вчені, поділяють фактори які впливають на економічну безпеку відповідності від причин їх виникнення. Існують загальні причини виникнення економічно-правових ризиків які впливають на стан економічної безпеки, це такі ризики, як:

- кризовий стан економіки, який виражається не тільки падінням виробництва, фінансовою нестійкістю багатьох організацій, але й знищенням господарських зв'язків;
- політична нестабільність в державі;
- відсутність або недосконалість деяких основних законодавчих актів, невідповідність між правовою базою і реально існуючою ситуацією;
- інфляцію, та ін.

Але, в даній класифікації, також важко відокремити, ризик від джерела загрози. До того ж вони відносяться до зовнішніх ризиків, тому що їх прояв викликано реалізацією зовнішніх факторів.

До внутрішніх ризиків економічної безпеки: найчастіше відносять шахрайство персоналу, внутрішня корупція, недосконале корпоративне управління, зловживання службовим становищем у власних цілях, що шкодить діяльності банку, тощо.

Ці загрози виникають внаслідок недостатньої адаптації економічного сектору до постійних змін умов ринку; загальної неплатоспроможності суб'єктів господарювання; зростання злочинності; споживчого менталітету

громадян; недостатнього правового регулювання діяльності або професійного рівня частини керівного складу і працівників банків. Одна з самих повних класифікацій розроблено І.О. Бланк, який визначає 10 ознак «загрози фінансовим інтересам підприємства в умовах нестабільності»:

- 1) рівень фінансової діяльності;
- 2) функціональний вид фінансової діяльності;
- 3) об'єкту спрямованість;
- 4) характер проявлення;
- 5) джерела виникнення;
- 6) характер походження;
- 7) часовий період;
- 8) рівень імовірності реалізації;
- 9) розмір можливого збитку;
- 10) можливість передбачення.[11]

Барановський О.І., виділяє наступні види загроз економічної безпеки установ під час військового стану:

Таблиця 2.1

Перелік внутрішніх та зовнішніх загроз установ за умов військового положення

Зовнішні загрози	Внутрішні загрози
1. Несприятливі макроекономічні умови: загальноекономічна ситуація в країні і регіонах.	1. Некваліфіковане управління, помилки в стратегічному плануванні і прогнозуванні банківської діяльності, аналізі власного капіталу і прибутку, визначенні джерел капітального зростання при прийнятті тактичних рішень.
2. Нестійкість нормативно - правової бази та урядові кризи.	2. Недостатність ліквідних активів як результат недотримання економічних нормативів
3. Високий рівень інфляції та інфляційні очікування.	3. Відсутність достатньої кваліфікації співробітників, недостатній кадровий потенціал для вирішення першочергових завдань забезпечення безпеки банківської діяльності.
4. Нестійкість податкової, кредитної та страхової політики.	4. Неповорнення кредитних ресурсів у
5. Недостатність інвестиційних коштів у регіонах, коливання курсу долара.	
6. Несприятлива криміногенна ситуація,	

зростання кримінальних і фінансових злочинів у кредитно-фінансовій сфері.	банк і недоотримання прибутку внаслідок високористання ризикованої кредитної політики.
7. Мінливість обов'язкових нормативів центрбанку.	5. Слабке маркетингове опрацювання ринку послуг і як наслідок, недостатня диверсифікація операцій, що пропонуються, відсутність дієвої реклами.
8. Недобросовісна конкуренція на ринку банківських послуг, негативний вплив конкурентів на банківську діяльність.	
9. Несприятливі умови кредитування реального сектора економіки та низький рівень інвестиційної активності.	6. Наявність каналів витоку інформації і помилки в організації схоронності фінансових і матеріальних цінностей банку.

Таблиця 2.2

Розподіл типів загроз на здійснення економічної діяльності суб'єктами економіки під час введення військового стану

№ п/п	Тип загрози	Коефіцієнт значущості для банку від 1 до 5 (5 max)
1	Зовнішні	
1.1	Несприятливі макроекономічні умови: загальноекономічна ситуація в країні і регіонах.	5
1.2	Недобросовісна конкуренція на ринку, негативний вплив конкурентів на діяльність.	4
1.3	Несприятливі умови кредитування реального сектора економіки та низький рівень інвестиційної активності.	4
1.4	Високий рівень інфляції та інфляційні очікування.	3
2	Внутрішні	
2.1	Некваліфіковане управління, помилки в стратегічному плануванні і прогнозуванні діяльності, аналізі власного капіталу і прибутку, визначенні джерел капітального зростання при прийнятті тактичних рішень.	4

2.2	Недостатність ліквідних активів як результат недотримання економічних нормативів центробанку	4
2.3	Неповернення кредитних ресурсів і недоотримання прибутку внаслідок високо ризикованої кредитної політики.	3

**Складено автором на основі опитування респондентів*

В залежності від різних економічних факторів, ризики та загрози які впливають на економічну безпеку, можуть змінюватись, тому єдиного підходу до класифікації та правового регулювання загроз та ризиків, не має; Враховуючи відсутність єдиної класифікації та систематизації понять «ризик» та «загроза» та практично повна відсутність інформації щодо практичного впровадження та практики роботи з питань захисту економічної безпеки, даний напрямок дослідження є актуальним та має перспективи подальшого розвитку.[12]

2.2. Стратегічні механізми здійснення правового регулювання економіки під час військового стану

Механізм правового регулювання під час військового положення – це процес переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин, здійснюваний суб'єктами правового регулювання за допомогою системи правових засобів, способів і форм з метою задоволення публічних і приватних інтересів учасників суспільних відносин, забезпечення правопорядку ("належне" у праві стає "сущим", тобто норми права перетворюються на правомірну поведінку й іншу правову діяльність суб'єктів права). До ознак механізму правового регулювання належать:

1) складова частина механізму соціального регулювання, впливає правовими властивостями на політичний, економічний та інші механізми соціального регулювання, переплітається з ними;

- 2) визначається закономірностями еволюції суспільства, рівнем розвиненості економіки, культури;
- 3) є складною системою, що включає комплекс правових засобів і форм, які перебувають у зв'язку і взаємодії; суб'єктів, котрі здійснюють правове регулювання чи правову діяльність; юридично значимі результати їхньої діяльності;
- 4) є динамічною частиною правової системи суспільства, не збігається з нею і тільки в поєднанні з механізмом правового впливу створює цілісність у забезпеченні функціонування правової системи суспільства;
- 5) є процесом, що складається зі стадій, яким відповідають свої механізми дії;
- 6) визначає ступінь ефективності правового регулювання, відповідність поведінки учасників суспільних відносин приписам юридичних норм, їх рух до задоволення приватних і публічних інтересів;
- 7) має кінцевою метою встановлення законності і забезпечення правопорядку в суспільстві.

Елементи механізму правового регулювання:

- 1) ті, що діють на відповідних стадіях регулювання - норми права; нормативно-правові акти; юридичні факти; правовідносини; акти безпосередньої реалізації суб'єктивних юридичних прав і обов'язків;
- 2) ті, що діють протягом усього регулювання - суб'єкти, що здійснюють правове регулювання чи правову діяльність; правова законність, правосвідомість, правова культура,
- 3) ті, що мають факультативний характер - інтерпретаційно-правові акти, акти застосування норм права.

Стадії механізму правового регулювання - це етапи переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин. Кількість і зміст стадій залежить від задіяних структурних елементів та послідовності їх залучення до правового регулювання. Стадії можна поділити на обов'язкові (постійно задіяні в процесі правового регулювання) і факультативні (в них

виникає потреба у разі регулювання окремих суспільних відносин). Цей поділ є умовним і відображає прояв впливу права на суспільні відносини на різних рівнях його реалізації.[13]

Обов'язкові стадії:

о перша стадія (механізм нормотворчості) починається з правової регламентації суспільних відносин. На цій стадії в різних правових формах (нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах, правових звичаях, правових прецедентах) визначається зміст і формулюються межі поведінки суб'єкта, умови виникнення прав, обов'язків, повноважень, відповідальності, тобто формується нормативно-правова база механізму правового регулювання;

о друга стадія (механізм дії правових норм у формі правовідносин) - настає з виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків у разі вступу суб'єктів права у правовідносини. Необхідною умовою цієї стадії є юридичний факт (система фактів), з яким норми права пов'язують настання юридичних наслідків. Забезпечується деталізація і конкретизація загальних моделей відносин, викладених у юридичних нормах;

о третя стадія (механізм безпосередньої правореалізації) - реалізація суб'єктивних прав і виконання юридичних обов'язків.

Вона є завершальною, якщо вступ у правовідносини відбувався за бажанням і волею їх учасників (укладення договору) і не потребував прийняття відповідного акта застосування норм права певними державними органами.[14]

Факультативні стадії:

1. Стадія застосування норм права виникає у разі, якщо: а) правозастосовна діяльність виступає забезпечувальним чинником реалізації юридичних прав і обов'язків учасниками правовідносин (нарахування пенсії установою соціального забезпечення на основі загальної юридичної норми); б) вступ у правовідносини чинився на основі правозастосовного акта, поза волею та бажанням учасників (рішення суду про стягнення аліментів на утримання неповнолітніх дітей); в) є необхідність застосування санкції правової норми,

покладання юридичної відповідальності (механізм державного примусу). Застосування норм права настає здебільшого за їх реалізацією у формі правовідносин. Але іноді застосування норм права передує стадії виникнення правовідносин конкретного типу. Ця стадія виражається в опосередкованій діяльності уповноважених органів держави у разі, коли суб'єкт права вступає з ними у правовідносини, які потребують складання індивідуального (правозастосовного) акта. За допомогою правозастосовного акта за учасниками регульованих відносин закріплюються відповідні суб'єктивні права і юридичні обов'язки. 2. Стадія тлумачення норм права іноді виявляється на першій обов'язковій стадії, коли "стартує" механізм правового регулювання і виникає потреба ввести в дію правові норми разом із залученням актів тлумачення норм права (інтерпретаційних актів). Зазвичай стадія тлумачення норм права виявляється у процесі застосування норм права.

Ефективність механізму правового регулювання - це міра досягнення очікуваного результату правового регулювання, тобто співвідношення між установленою метою правового регулювання суспільних відносин і реальними результатами (м е т а - р е з у л ь т а т). Ефективність правового регулювання є одним із визначальних показників його якості поряд з цінністю (задоволення потреб, інтересів, розвитку людини, соціальних груп, суспільства) і економністю (адекватність обсягу соціальних витрат результатам правового регулювання суспільних відносин).[15]

Ефективність механізму правового регулювання означає оптимальний захід цілеспрямованого впливу права на суспільні відносини, тобто досягнення мети - одержання передбачуваних і бажаних для творця правових норм результатів їх здійснення. Мета, якщо її зміст становлять юридичні наслідки, є найкращим задоволенням двох основних конфліктуючих потреб людини та суспільства: справедливості (свободи)! безпеки (порядку). У нормотворчого органу можуть бути й інші цілі (економічні, екологічні, політичні, соціально-культурні), крім юридичних. У такому разі ефективність правового регулювання визначається досягненням усіх цілей.

Критерієм ефективності механізму правового регулювання є ступінь відповідності первинних правових способів (дозволів, зобов'язань, заборон) регулювання суспільних відносин відповідним формам реалізації норм права (використання, виконання, додержання).

Юридичні чинники, від яких залежить ефективність правового регулювання, можна поділити на три групи:

1) стан нормативної основи правового регулювання, її досконалість: а) створення науково обґрунтованої і доступної для населення системи законодавства; б) здатність законодавства забезпечити узгодження реальних потреб та інтересів суб'єктів права, відносини між якими воно регулює; в) відповідність нормативно-правових актів та інших форм права соціально-політичним реаліям, ступеню відновлення суспільства, реальним можливостям здійснення закріплених у них норм права, їх захисту в суді; г) скорочення владних, імперативних методів регулювання за рахунок збільшення диспозитивних методів; д) чітке визначення видів юридичної відповідальності за порушення прав і свобод людини; є) наукове планування законів держави (межі правового регулювання) тощо;

2) стан правозастосовної діяльності, її якість: а) чітка предметна визначеність діяльності судових, контрольно-наглядових, правоохоронних та інших правозастосовних органів держави; б) освітньо-професійний рівень підготовки фахівців, котрі застосовують право; в) наявність правових стимулів (суб'єктивних прав, пільг, заохочень) для активного виконання професійного обов'язку; г) інструментально-технологічна забезпеченість проголошених цілей правового регулювання, налагодженість діючих процесуальних механізмів, які гарантують практичну реалізацію норм матеріального права; г) погодженість дій усіх відомчих установ з виконання правових рішень; д) тісний зв'язок діяльності правозастосовних органів з населенням; е) матеріально-технічна оснащеність правозастосовних органів та їх співробітників;

3) стан правової свідомості і культури суспільства: а) високий рівень правової інформованості громадян; б) відсутність розбіжностей між

нормативною основою правового регулювання і моральними нормативами суспільства; в) усвідомлення принципу верховенства права як універсального, що інтегрує набуті правові цінності (правова законність, поділ влади, народний суверенітет, демократія, основоположні права і свободи людини, справедливий суд тощо) і має передаватися з покоління в покоління; г) морально-правова готовність до захисту своїх прав і свобод в судовому порядку та ін. Ефективність правового регулювання більшою мірою залежить від моральних якостей кадрового складу фахівців (суддів, прокурорів, нотаріусів, слідчих), ніж від досконалості законодавства, оскільки фахівець, що застосовує норми права, зобов'язаний перебороти розрив між формальною загальністю закону й унікальністю кожного життєвого випадку. Це досягається за допомогою діалогових правозастосовних процедур і процесуальної професійної активності.[16]

2.3. Міжнародно-правове регулювання економічної діяльності країн в умовах військового стану

Формування і розвиток міжнародно-правового регулювання економічної діяльності в умовах військового положення пройшло свій довгий еволюційний шлях. Передумовою формування права був вихід національно-внутрішніх конфліктів далеко за межі території його первинного походження, що само по собі носить об'єктивний економічний характер. Дослідження проблем генезису і поетапного розвитку міжнародно-правових відносин допомагає краще розібратися в складних проблемах правового регулювання економічної діяльності під час військового стану, в умовах розвитку світового господарства на сучасному етапі.[17]

Дослідження проблем правового регулювання, як одного з видів міжнародно-правових відносин, показує, що вони не вкладаються в загальноприйняту усталену доктрину міжнародного права, відповідно до якої

міжнародне право – це система юридичних норм – договірних і звичаєвих, створених державами й іншими суб'єктами міжнародного права, які регулюють міжнародні відносини, та спрямовані на підтримку миру й зміцнення міжнародної безпеки, встановлення й розвиток всебічного міжнародного співробітництва, які забезпечуються сумлінним виконанням суб'єктами міжнародного права своїх міжнародних зобов'язань, а при необхідності й примусом, здійснюваним державами в індивідуальному або колективному порядку відповідно до чинних норм міжнародного права.

Предметом регулювання міжнародного права складають не тільки норми міжнародного права і врегульовані ними суспільні відносини, що виникають в процесі здійснення особливої підприємницької діяльності, але і практика правового регулювання захисту і заохочення на етапах виникнення і становлення міжнародно-правового забезпечення залучення капіталу.

З єдності предмету регулювання процесу, в умовах єдиного і взаємозалежного світу і формується міжнародне право, що складається з двох видів і сфер правового регулювання - національно-правового і міжнародно-правового. Таким чином, право виступає як сукупність юридичних норм та принципів, що регламентують відносини, які складаються між різними учасниками економічної діяльності. В міжнародно-правових нормах знаходять своє вираження процеси взаємодії держав, міжнародних відносин певної сфери регулювання, які саме через право закріплюються та забезпечуються.[18]

Правове регулювання економічних відносин означає перш за все формування стійких юридичних гарантій іноземним інвесторам, які незалежно від суб'єктивних причин завжди повинні стимулювати інвестування у виробництво, тобто, в інвестиційну діяльність. Інвестиційні відносини – це в першу чергу відносини власників. А тому, поліпшення інвестиційного клімату з точки зору права, є створення юридичних передумов взаємодії в інвестиційному процесі всіх видів і форм власності і власників – суб'єктів інвестиційних відносин, які включають національно-правові і міжнародно-правові форми і методи регулювання. Створення сприятливих умов для

інвестиційного процесу вимагає чітких правових форм і методів захисту капіталовкладень, проте це ускладнюється дворівневим характером регулювання.

Важливе значення в ході здійснення регулювання здійснення економічної діяльності мають національні фінансово-правові норми і інститути, здатні ефективно себе проявляти в новітніх умовах глобалізації світового господарства. Однією з причин малої привабливості для іноземного інвестора країн так званої перехідної економіки якраз і є неефективність їх фінансово-економічних інститутів в умовах все більш активного функціонування світової фінансової системи. При цьому універсальні правові норми і положення, прямо або що побічно регламентують правовий режим економічної діяльності в умовах військового стану, закладені, зокрема, в міжнародно-правових актах Всесвітньої торгової організації, Статутах Міжнародного валютного фонду і Світового банку, Модельних кодексах ОЕСР, документах неурядових фінансових організацій, що знаходяться під егідою Лондонського і Паризького клубів, а також в універсальних фінансових конвенціях, прийнятих в рамках міжнародних економічних організацій, таких, як УНІДРУА, ЮНСИТРАЛ, ЮНІДО, ЮНКТАД і ін.[19]

Першоджерелом багатосторонньої міжнародно-правової практики у сфері регулювання правовідносин була Угода про Міжнародний валютний фонд (МВФ), що вступила в силу 27 грудня 1945 р. Вона поклала початок правовому регулюванню міжнародного руху капіталів і міжнародно-правовій співпраці у сфері інвестицій. Потім в рамках таких міжнародних організацій, як Європейське економічне співтовариство (ЕЕС) і Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), був створений певний механізм регулювання транснаціонального руху капіталів, що сприяло вдосконаленню механізму правового регулювання на багатобічній основі.[20]

Різноманітний масив нормативного матеріалу відповідної якості й кількості в сфері іноземних інвестицій говорить сам за себе. До 1998 року у світі було укладено біля 1500 міжнародних двосторонніх угод про взаємне

заохочення й захист закордонних капіталовкладень за участю 170 країн. Діє також ряд багатосторонніх договорів, покликаних регулювати питання економічної діяльності за умов війни, відповідно до міжнародних стандартів. І звичайно, найцінніший арсенал міжнародних інвестиційних норм і правил ми знаходимо у двох універсальних багатосторонніх договорах – Вашингтонської конвенції 1965 року «Про порядок вирішення інвестиційних суперечок між державами й іноземними особами іншої держави» і Сеульській конвенції 1985 року «Про організацію багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» (МІГА), а також у Договорі до Європейської Енергетичної Хартії (ДЭХ), що виявився одним з найважливіших ланок у довгому ланцюзі зусиль по створенню міжнародного інвестиційного режиму починаючи з мертвонародженої Гаванської Хартії кінця 40-х років ХХ в., невдалої спроби створення Кодексу поведження транснаціональних корпорацій.[21]

Особливе значення загальних принципів міжнародного права в міжнародних економічних відносинах закріплене в таких основоположних міжнародних актах: принципи, що визначають міжнародні торгові відносини і торгівлю політику, сприяючі розвитку, - так звані Женевські принципи, прийняті на Першій конференції ЮНКТАД в Женеві в 1964 р., Декларацію про встановлення нового міжнародного економічного порядку і Хартію економічних прав і обов'язків держав, прийняті у формі Резолюцій Генеральної Асамблеї ООН "Про заходи зміцнення довіри в міжнародних економічних відносинах" (1984 р.) і "Про міжнародну економічну безпеку" (1985 р.). Не слід забувати, що зазначені рішення і резолюції, прийняті міжнародними організаціями, не мають обов'язкової юридичної сили і не є в строгому юридичному сенсі джерелами міжнародного економічного права в цілому. Але їх юридична обов'язковість витікає з міжнародної практики, що мала місце до ухвалення вказаних міжнародних актів. Крім того, їх юридична сила обумовлена законодавчим закріпленням положень цих міжнародних документів в численних двосторонніх договорах, у внутрішніх законодавчих актах держав, а також застосуванням їх в арбітражній і судовій практиці і т.д. З

цієї причини фундаментальні норми міжнародного права існують у формі міжнародно-правового звичаю.

Основоположні міжнародні акти, що відносяться до міжнародного економічного співробітництва, підкреслюючи особливу роль і місце загальних принципів міжнародного права, одночасно формулюють спеціальні принципи міжнародних економічних відносин. Останні прямо або побічно відносяться і до міждержавних відносин. Серед них можна назвати принцип всебічної участі, що означає повну і ефективну участь на основі рівності всіх країн у вирішенні світових економічних проблем в загальних інтересах.

Підсумовуючи викладене можна зробити висновок, що міжнародне право розвивається як комплексна правова галузь. Аналіз економічних відносин свідчить про те, що з огляду на неоднорідність суб'єктів щодо здійснення правового регулювання, міжнародне право органічно і нерозривно пов'язане з міжнародним публічним і міжнародним приватним правом, що підтверджує комплексний характер галузі. Норми міжнародного права через комплексний характер предмету свого вивчення інтегрують теоретичні знання щодо правового регулювання здійснення економічної діяльності в умовах військового стану.[22]

РОЗДІЛ 3. Проблематика правового регулювання здійснення економічної діяльності в Україні у разі військового положення

3.1. Сучасний стан нормативно-правового регулювання військового стану в Україні

Згідно Закону України «Про військовий стан», воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних

для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Щодо особливості правової основи введення воєнного стану. Правовою основою є Конституція України та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України.

Порядок введення воєнного стану

1. Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях на розгляд Президентіві України подає Рада національної безпеки і оборони України.

2. У разі прийняття рішення щодо необхідності введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Президент України видає указ про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях і негайно звертається до Верховної Ради України щодо його затвердження та подає одночасно відповідний проект закону.

3. Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, підлягає негайному оголошенню через засоби масової інформації або оприлюдненню в інший спосіб.

4. У разі оголошення указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Верховна Рада України збирається на засідання у дводенний строк без скликання та розглядає питання щодо затвердження указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у порядку, встановленому регламентом Верховної Ради.

5. У разі оголошення указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях керівники органів державної влади

та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності зобов'язані сприяти негайному прибуттю народних депутатів України на засідання Верховної Ради України та здійсненню їхніх повноважень.

6. Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, офіційно оприлюднюється разом із законом щодо затвердження такого указу Президента України та набирає чинності одночасно з набранням чинності таким законом.

Таким чином порядок введення військового стану в Україні неопосередковано проходить через усі гілки влади та органи самоврядування. Щодо заходів правового забезпечення виділемо наступні:

1) встановлювати посилену охорону важливих об'єктів національної економіки та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, і вводити особливий режим їхньої роботи. Перелік об'єктів національної економіки та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, що підлягають посиленій охороні в умовах воєнного стану, затверджується Кабінетом Міністрів України;

2) запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану, та залучати їх в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт, що виконуються для задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів і сил цивільного захисту, забезпечення функціонування національної економіки та системи забезпечення життєдіяльності населення і не потребують, як правило, спеціальної професійної підготовки осіб.

3) використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої

роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю;

4) примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка;

5) запроваджувати комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлювати спеціальний режим світломаскування;

6) встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;

7) перевіряти документи у осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених [Конституцією України](#);

8) забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів;

9) порушувати у порядку питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення;

10) встановлювати заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан;

11) регулювати роботу підприємств телекомунікацій, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших

підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі;

12) у разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян телекомунікаційне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку;

13) забороняти торгівлю зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі;

14) встановлювати особливий режим у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інші сильнодіючі речовини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

15) вилучати у підприємств, установ і організацій навчальну та бойову техніку, вибухові, радіоактивні речовини і матеріали, сильнодіючі хімічні та отруйні речовини;

16) забороняти громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку у Міністерстві оборони України, Службі безпеки України чи Службі зовнішньої розвідки України, змінювати місце проживання (місце перебування) без дозволу військового комісара або керівника відповідного органу Служби безпеки України чи Служби зовнішньої розвідки України; обмежувати проходження альтернативної (невійськової) служби;

17) встановлювати для фізичних і юридичних осіб військово-квартирну повинність з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби

цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ;

18) встановлювати порядок використання фонду захисних споруд цивільного захисту;

19) проводити евакуацію населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення, згідно з переліком, що затверджується Кабінетом Міністрів України;

20) запроваджувати у разі необхідності нормоване забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами, лікарськими засобами і виробами медичного призначення;

21) усувати з посад керівників підприємств, установ і організацій за неналежне виконання ними визначених цим Законом обов'язків та призначати виконувачів обов'язків керівників зазначених підприємств, установ і організацій;

22) вживати додаткових заходів щодо посилення охорони державної таємниці;

23) інтернувати (примусово оселяти) громадян іноземної держави, яка загрожує нападом чи здійснює агресію проти України;

24) здійснювати обов'язкову евакуацію затриманих осіб, що перебувають в ізоляторах тимчасового тримання; підозрюваних, обвинувачених осіб, щодо яких застосовано запобіжний захід - тримання під вартою, що перебувають в слідчих ізоляторах; етапування засуджених осіб, які відбувають такі покарання, як арешт, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк та довічне ув'язнення, з установ виконання покарань, розташованих у місцевостях, наближених до районів, де ведуться бойові дії, до відповідних установ, які розташовані в безпечній місцевості.[23]

Отже, Конституція України гарантує всім рівні можливості для реалізації конституційних прав і свобод, але, виявляється за умови введення військового стану, щоб скористатися такими можливостями іноді необхідно є наявність

відповідних умов, насамперед матеріальних. Зупинимось, для прикладу, лише на окремих прикладах. Конституція гарантує ефективне і доступне для всіх громадян медичне обслуговування, яке є безоплатним. Але, насправді, воно не є безоплатним, а навпаки, дуже дорого коштує, і не завжди є доступним для всіх, тим паче при військовому положенні. Актуальність проблеми платної медицини знайшла відображення у Рішенні Конституційного Суду України від 25.11.98 р. №15-рп / 98 у справі за конституційним поданням 66 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти» від 17.09.96 р. №1138 зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.97р. №449 (справа про платні медичні послуги). Конституційний Суд України, розглянувши зазначені питання, дійшов висновку, що положення зазначеної постанови є неконституційними. Ці положення втратили чинність з дня ухвалення рішення Конституційним Судом. Проте, практика свідчить, що зазначене Рішення Конституційного Суду не виконується.[24]

Права, передбачені статтями 46 – 48 Конституції України (право на соціальний захист; на житло; право на достатній життєвий рівень) характеризують нашу державу як соціальну, однак за існуючої економічної ситуації зазвичай не реалізуються, а отже є декларативними. Загалом, українське конституційне законодавство зробило крок назад у порівнянні як з міжнародно-правовим регулюванням, так і з радянськими конституціями, зокрема, з Конституцією УРСР 1978 р. Приміром, чинна Конституція гарантує право на працю, однак на відміну від попередньої, не зобов'язує державу гарантувати отримання роботи. Уперше в Україні на конституційному рівні закріплено, що кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло, але для більшості громадян це право сьогодні залишається мрією, а проголошені Конституцією України економічні, соціальні й культурні права і свободи діють лише формально.

У соціально-економічних правах розкривається важливий аспект соціальної, правової держави. Конституція України встановлює, що Україна – соціальна держава. Соціальною є така держава, яка зобов'язується піклуватися про соціальну справедливість, благополуччя своїх громадян, їх соціальну захищеність, і її головне завдання – досягнення суспільного прогресу, заснованого на закріплених правом принципах соціальної рівності, загальної солідарності і взаємної відповідальності. Завдання соціальної держави полягає в перерозподілі доходів між різними соціальними групами суспільства шляхом встановлення доцільної системи пільг, державний бюджет, фінансування соціальних програм. Політика соціальної держави спрямована на створення умов, які забезпечують гідний рівень життя і вільний та всебічний розвиток кожного, тобто на забезпечення рівності всіх громадян. Завдання демократичної, соціальної держави полягає в тому, щоб зменшити вплив тих чи інших обставин на існуючу нерівність. Саме держава може впливати на розвиток економіки з тим, щоб протидіяти незахищеності і економічній нерівності окремих прошарків населення.[25]

На жаль, сьогодні не можна сказати, що Україна є соціальною державою, оскільки ця ідея є здійсненою лише за умови сильної економіки. Можливим це стане, сподіваймося, в недалекому майбутньому.

Політика формулює мету, до якої прагне суспільство. Ця мета повинна поділятися більшістю людей, а це можливо лише за умови «людської» орієнтації політики, її спрямованості на забезпечення гідного життя людини (матеріального і духовного) незважаючи на нестабільність зовнішнього середовища. Така ситуація створює політичну стабільність, попереджає соціальні вибухи і катаклізми. Держава, яка порушує принцип рівності як основу гармонійної взаємодії членів суспільства і створює привілеї для певних прошарків чи груп, може породити цим найсерйозніші соціальні потрясіння. Тому ясність політичної мети і соціальне вдоволення нероздільні, що і можемо спостерігати в Україні.

Умови життя особи і можливості реалізації нею конституційних прав і свобод за умов надзвичайного стану певним чином залежать від приналежності людини до тієї чи іншої соціальної групи, насамперед – до певного класу. Суттєві розбіжності в умовах і способі життя мають місце між соціально-демографічними групами (молоддю, жінками, людьми похилого віку та ін.) і соціально-територіальними групами (міські й сільські мешканці, населення різних регіонів і поселень). Так, згідно з ч.2 ст. 24 Конституції України місце проживання не повинно впливати на рівність прав і свобод людини, однак воно суттєво впливає на можливість реалізації деяких інших, також гарантованих Конституцією прав, зокрема, право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. проблеми потребує особливої уваги і підтримки з боку держави, значних матеріальних ресурсів.

Проблема соціальної нерівності набуває актуальності в контексті наближення України до європейських стандартів рівня життя населення. Низький рівень життя населення України створює соціальну нестабільність, загострення демографічних проблем, формує стійку недовіру до влади і обраного нею курсу, провокує масштабну еміграцію населення. Соціальна нерівність значно впливає на рівноправність людей (як приклад, при звільненні обвинуваченого під заставу, що практикується в багатьох демократичних державах і передбачено ст. 1541 КПК України, багатий виходить на свободу, а той, хто не в змозі внести заставу, залишається у тюрмі). Крім того, вагоме обґрунтування отримала гіпотеза про вплив соціальної нерівності на різні види соціальнопатологічної поведінки особи. Зокрема, нерівність в розподіленні доходів є причиною злочинності, рівень якої сьогодні досить високий.[26]

Слід додати, що права людини за умов військового стану повноцінно можуть бути реалізовані лише в умовах громадянського суспільства. суспі. Громадське суспільство – це те середовище, де реалізуються більшість прав і свобод громадян незважаючи на умови існування. Громадянське суспільство створює необхідні умови і атмосферу для безперешкодної реалізації основних

прав і свобод людини, принципів демократії, рівноправності, моральних і культурних цінностей, ідеалів справедливості, навіть при військовому режимі. Але, громадянське суспільство є продуктом довгострокового історичного розвитку. Тому було б нереальним очікувати, що українське суспільство одразу ж після досягнення політичної незалежності зможе створити всі необхідні передумови формування громадянського суспільства і відповідної йому демократичної соціальної правової держави.

Реалізація прав і свобод особи на рівних засадах безпосередньо пов'язана з вирішенням питання формування в Україні дієздатного громадянського суспільства, панування конституційної законності у всіх сферах життєдіяльності суспільства і держави, проведення виваженої соціальної політики, а також викорінення корупції й забезпечення реальної рівності всіх перед законом і судом, незважаючи на існуючу майнову й соціальну нерівність.

Наступною важливою умовою розбудови соціальної державності в Україні є створення реально діючої системи гарантій і досконалого механізму юридичних засобів здійснення та захисту прав і свобод людини з метою забезпечення фактичної реалізації принципу свободи, соціальної справедливості, рівності та моральності.[27]

3.2 Стратегії вирішення основоположних питань здійснення економічної діяльності в обмежених умовах

Стратегічне управління – це реалізація концепції, в якій поєднуються цільовий та інтегральний підхід до діяльності організації, що дає можливість встановлювати цілі розвитку, порівнювати їх з наявними можливостями (потенціалом) організації та приводити їх у відповідність шляхом розробки та реалізації системи стратегій («стратегічного набору»). Концепція стратегічного управління лежить в основі стратегічного мислення і знаходить вираження у характерних рисах її застосування. Характерні риси системи стратегічного управління здійснення економічної діяльності певним підприємством залежать від взаємодії таких чинників:

- галузевої належності;
- розмірів організації (залежно від галузевих особливостей);
- типу виробництва, рівня спеціалізації, концентрації та кооперації;
- характерних рис виробничого потенціалу;
- наявності (відсутності) науково-технічного потенціалу;
- рівня управління;
- рівня кваліфікації персоналу тощо.

Реалізація концепції стратегічного управління організацією можлива лише тоді, коли організація є стратегічно орієнтованою. Стратегічно орієнтована організація – це така організація, в якій персонал має стратегічне мислення, застосовується система стратегічного планування, що дає змогу розробляти та використовувати інтегровану систему стратегічних планів, і поточна, повсякденна діяльність підпорядкована досягненню поставлених стратегічних цілей.

До переваг стратегічно орієнтованих організацій відносять:

1. Зменшення до мінімуму негативних наслідків змін, що відбуваються, а також факторів «невизначеності майбутнього»;
2. Можливість враховувати об'єктивні (зовнішні та внутрішні) фактори, що формують зміни, зосередитись на вивченні цих факторів; сформувати відповідні інформаційні банки;
3. Можливість отримати необхідну базу для прийняття стратегічних і тактичних рішень;
4. Полегшення роботи із забезпечення довго- та короткострокової ефективності та прибутковості;
5. Можливість зробити організацію більш керованою, оскільки за наявності системи стратегічних планів є змога порівнювати досягнуті результати з поставленими цілями, конкретизованими у вигляді планових завдань;

6. Можливість встановлення системи стимулювання для розвитку гнучкості та пристосованості організації та окремих її підсистем до змін;
7. Забезпечення динамічності змін через прискорення практичних дій щодо реалізації стратегічних планів на основі відповідної системи регулювання, контролю та аналізу;
8. Створення виробничого потенціалу та системи зовнішніх зв'язків, що є сприйнятливими до змін і дають можливість досягти майбутніх цілей;
9. Реалізація зазначених принципів дає змогу побудувати обґрунтовану послідовність дій щодо реалізації концепції та формування системи стратегічного управління.[28]

Питання про те, наскільки парадигма стратегічного управління здатна забезпечити організаціям в сучасному світі підвищені шанси на виживання, в умовах військового стану сьогодні вельми актуальне.

Багатий зарубіжний і не дуже багатий вітчизняний досвід вільного організаційного розвитку показує, що у наші дні як у організацій, що вибудовують своє функціонування відповідно до певної стратегії, так і у організацій, що не мають стратегії, шанси вижити практично рівні; парадигма стратегічного управління сама по собі не є панацеєю і не гарантує успішного організаційного розвитку, хоча і привносить в управління організацією певну доцільність. У організаціях, що не мають чітко сформульованої стратегії функціонування, розвиток має еволюційний характер, тоді як в організаціях, керованих відповідно до стратегічного плану, такий розвиток відбувається революційно. Успіх гарантовано тим організаціям, чиї стратегії націлені на активне використання їх внутрішнього потенціалу для зміни зовнішнього оточення, а не простого пристосування до нього.

Більшість з тих організацій, яким впродовж довгого часу вдається залишатися „в строю” і функціонувати досить успішно, не маючи стратегічного плану, дотримуються принципу підтримки динамічної рівноваги зі своїм оточенням. Зміни, що відбуваються в таких організаціях, завжди узгоджуються із загальним напрямом змін в їх оточенні. Тут менеджери прагнуть утримувати

свою організацію в відносно "здоровому" стані шляхом покрокових, логічно пов'язаних між собою змін, що добре узгоджуються із змінами в оточенні. В таких організаціях не відбувається глибоких змін, принаймні, до тих пір, поки не відбувається глибоких і раптових змін в їх оточенні.[29]

Таке управління часто здійснюється у випадках, коли:

1. неможливо прогнозувати стан організаційного оточення в майбутньому;
2. існує нерозривний зв'язок організації з політичною системою її оточення і неможливість проведення самостійної лінії розвитку без того, щоб не вступити в конфлікт з цим оточенням.

Пристосування під зміни зовнішнього оточення і органічне зростання в результаті пристосування закінчується конфліктом між організацією і її оточенням: тоді, коли чергове пристосування під зміни в оточенні здаватиметься організації дорожчою справою, ніж зміна самого оточення. А прагнення змінити навколишнє середовище – це вже політика. Дуже показовий в цьому відношенні той факт, що локальні військові дії і загострення міжнародного стану на близькому Сході відбуваються практично завжди в той момент, коли кон'юнктура на світовому ринку перестає влаштовувати нафтові корпорації США і Західної Європи

Альтернативою такому підходу може бути протиставлення організації навколишнім умовам. Чим крупніша організація, чим більший капітал концентрується в її діяльності, тим менше в неї залишається шансів на еволюційний розвиток. Крупні організації в наші дні не в змозі міняти свої структур, функції і процеси з такою ж швидкістю, з якою змінюються політичні, соціальні, фінансові і технологічні умови. Вони швидше спробують змінити ці умови, ніж себе. Саме тому сьогодні повсюдно спостерігається надконцентрація капіталу шляхом злиття, поглинання або трансформації крупних і дуже крупних компаній.

Стратегічне управління має місце, як правило, в тих організаціях, де готові йти на революційні зміни. В таких організаціях менеджери наполегливо

прагнуть протистояти тим змінам, до яких їх постійно підштовхує динаміка зовнішнього оточення. Не дивлячись на те, що організаційне оточення указує на особливий шлях розвитку організації, вона продовжує рухатися раніше наміченим стратегічним курсом. Але поступова невідповідність зовнішніх умов і способу функціонування організації досягає своєї критичної межі. Це протистояння рано чи пізно призводить до організаційної кризи. В умовах організаційної кризи така організація раптово здійснює революційні внутрішні зміни, що виводять її на абсолютно новий рівень розвитку. Це пов'язано з ломанням старих організаційних структур, стереотипів мислення і порядку дій.

Своїм змістом стратегії підприємств відображають особливості їх функціонування, стадії розвитку, конкурентний статус тощо. Позначаються на них і особливості національної економіки, галузі, до якої вони належать, а також такі суб'єктивні чинники, як стратегічне бачення та мислення їх засновників і менеджерів. Складну і багатоманітну сукупність стратегій класифікують за такими ознаками:

а) за напрямом розвитку підприємства – стратегії зростання, обмеженого зростання, скорочення тощо. Їх називають базовими стратегічними альтернативами;

б) за рівнем управління – корпоративна (портфельна), ділова (бізнес-стратегія), функціональна (деталізує, підтримує корпоративну і ділову), операційна (забезпечує досягнення стратегічної мети) стратегії;

в) за напрямками діяльності – товарна (визначає перспективний асортимент товару, обсяг його виробництва і реалізації, розроблення нових товарів, технологій) і ринкова (обумовлює ринкову поведінку, організацію збуту тощо) стратегії;

г) за досягненням конкурентних переваг – стратегії фокусування, диверсифікації, економії на витратах, диференціації;

д) за позицією в галузі, ринковому сегменті – конкурентні стратегії (стратегії лідера, послідовника, претендента на лідерство і новачка);

е) за багатоаспектністю стратегій. За такого підходу основною класифікаційною ознакою вважають ефективність стратегій підприємства.

Оборонну стратегію, що передбачає захист своєї частки ринку з протидією найнебезпечнішим конкурентам, часто застосовує організація-новатор, яку атакують конкуренти-імітатори. Можливі такі оборонні стратегії: впровадження інновацій та технологічне удосконалення із метою створення перешкод конкурентам; захист ринку шляхом інтенсивного збуту та розширення товарної гами; конфронтація, тобто пряма така (цінова війна, реклама тощо). Класичними прикладами можуть бути відношення між "Кока-Кола" і "Пепсі-Кола", "Кодак" і "Полярїд".

Наступальна стратегія ґрунтується на збільшенні частки ринку, організацією-лідером шляхом підвищення рентабельності завдяки використанню "ефекту досвіду". Зв'язок між рентабельністю та часткою ринку спостерігається, здебільшого, у сфері масового виробництва, коли конкурентна перевага виникає завдяки лідерству у витратах.

Стратегія демаркетингу передбачає зменшення частки ринку організацією-лідером у деяких сегментах через підвищення ціни, скорочення послуг, обмеження реклами чи припинення стимулювання попиту. Альтернативою може бути перехід організації на нові ринки, де вона не займає домінуючих позицій.

Стратегія атакування (претендента) лідера. Для організацій, які не займають становища лідера, привабливою є стратегія його атакування. Мета агресивної стратегії - зайняти місце лідера. При цьому виникають певні проблеми: вибір "плацдарму" для атаки лідера, оцінення його можливої реакції та захисту. Розрізняють два варіанти атаки – фронтальну та флангову.

Стратегію послідовника (переслідування) лідера вибирає організація, яка утримує невелику частку ринку і тому адаптується до основних конкурентів. Така поведінка виявляється в умовах олігополії, коли можливості диференціації малі, а перехресна еластичність цін дуже висока, тому що кожен конкурент прагне уникнути боротьби. Але це не означає, що організація не може

сформувати конкурентну стратегію. Навпаки, захоплення малої частки ринку посилює значення стратегічного вибору з урахуванням можливостей і прагнень організації. Стратегії організацій, які утримують малу частку ринку, мають деякі особливості: вони орієнтуються на певні сегменти ринку для повнішої реалізації своєї унікальності; впроваджують передові технології з метою зниження витрат; дотримуються спеціалізації, а не диференціації; залучають авторитетного керівника, здатного сформувати й реалізувати стратегію.

Стратегія фахівця (нішера) збігається з однією із конкурентних стратегій, сформульованих М. Портером – стратегією спеціалізації, концентрації на певному сегменті. Ніша, на якій зосереджені зусилля фахівця, буде рентабельною тоді, коли вона задовольнятиме такі умови: матиме достатній потенціал для отримання прибутку; бажані темпи зростання; буде малопривабливою для конкурентів; відповідатиме специфічним можливостям організації; створюватиме стійкий бар'єр для входження інших організацій. Важливою проблемою залишається визначення критерію, за яким проводять спеціалізацію. Такий критерій може бути пов'язаний із технічною характеристикою товару, його особливими властивостями або з іншим елементом маркетингового тиску.

Інші класифікації зосереджені на таких стратегіях підприємства, як поліпшення якості товару, підвищення організаційно-технічного рівня виробництва, ресурсозбереження, ціноутворення, вдосконалення управління персоналом, розвиток маркетингу. [29]

Отже, враховуючи вище зазначену інформацію можна зробити висновок, що для реалізації права на здійснення економічної діяльності в умовах військового стану, суб'єктами економічних відносин раціонально застосовувати чотири типи стратегій:

1. Стратегія «збору врожаю», передбачає відмову від довгострокових поглядів на бізнес на користь максимального отримання доходів в короткостроковий термін, доки підприємство не є збитковим. Дана стратегія використовується до неперспективного бізнесу і включає скорочення витрат на

закупівлю, на робочу силу і максимальне отримання доходів від розпродажу існуючих продуктів.

2. Вилучення вкладень. Зазвичай вони включають закриття або продаж частини підприємства для здійснення довгострокових змін ведення бізнесу. Дана стратегія реалізується тоді, коли потрібно отримати кошти для розвитку більш перспективних або для початку нових, які більше відповідають довгостроковим цілям напрямкам діяльності.

3. Скорочення витрат. Основна мета – це пошук можливостей зменшення витрат і проведення відповідних заходів із скорочення витрат. Дана стратегія орієнтована на усунення невеликих джерел витрат, а також вона має тимчасовий характер, оскільки пов'язана із зниженням виробничих витрат, підвищенням продуктивності, скороченням найму або навіть звільнення персоналу.

4. Ліквідація. Використовуються в тих випадках, коли підприємство не в змозі далі займатися підприємницькою діяльністю. Включає продаж всього підприємства або по частинах – різним покупцям.

3.3. Моделювання реалізації правового регулювання економічної діяльності в умовах військового стану на прикладі підприємства

Для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств необхідний комплекс рішень для покращання показників їхнього економічного розвитку. На сьогодні, хоча проблемам розвитку науковці приділяють достатньо багато уваги, проте поняття «економічний розвиток підприємства в умовах військового стану» досліджене фрагментарно. Досі відсутнє системне науково-обґрунтоване уявлення про те, як спрогнозувати економічний

розвиток, оцінити його рівень. Без надання науково-обґрунтованої відповіді на ці питання управляти цим процесом практично неможливо.

У класичній економіці для визначення економічного рівня розвитку підприємства, як правило, використовують методологію факторів виробництва і виробничих функцій. Ця методологія відіграла важливу роль у становленні всієї класичної економіки. Це пояснюється тим, що у виробничих функціях комплексно враховується дія на процес виготовлення продукції двох найбільш важливих чинників – це основні засоби і робоча сила. На підставі цієї методології було сформовано більшість економічних понять, показників і процесів – поняття еластичності заміщення ресурсів; функціональні залежності ізокванти, ізокости та ізокліналі; траєкторія оптимального розвитку підприємства тощо.

Відповідним недоліком методології факторів виробництва і виробничих функцій є те, що в ній дещо спрощено розглядається процес виробництва – у більшості випадків береться до уваги первісна вартість основних засобів і чисельність працівників, а якісний склад цих елементів не береться до уваги (не враховується у моделі). Окрім того на сучасному етапі розвитку економіки все вагомніше значення набуває використання інформаційних систем для управління діяльністю підприємств. Це зумовлено тим, що вони докорінно змінюють практично всі процеси випуск продукції і управління підприємством. Також принципово змінюється структура вартості основних засобів. Зовсім недавно ця структура на більшості промислових підприємств становила в середньому 60% пасивна частина і 40% активна частина основних засобів. Тепер спостерігається значне заміщення живої праці уречевленою верстатами з числовим програмним управлінням, робототехнікою тощо. Все частіше праця робітника перетворюється у другорядний допоміжний процес, який фактично обслуговує автоматизоване виробництво. Всі ці елементи зовсім не враховуються в методології факторів виробництва і виробничих функцій.[30]

Існує значна кількість публікацій, у яких досліджується система управління економічним розвитком підприємств. Але їх недоліком є те, що в

більшості з них економічний розвиток розглядається однобічно – з позицій менеджменту як розвиток організаційних структур, як інноваційний розвиток, як удосконалення організаційно-технологічних засобів, як система інформаційних потоків і прийняття рішень; з економічних позицій як система заходів з покращення ефективності виробництва і управління підприємством тощо. Проте найбільш важливим недоліком більшості публікацій є те, що в них не здійснюється спроба виконати моделювання комплексної (інтегрованої) системи управління економічним розвитком підприємства.

Для створення сучасної моделі економічного розвитку підприємства в умовах введення військового стану необхідно, щоб вона враховувала найбільш суттєві чинники, які визначають цей розвиток. До таких чинників не можна відносити такі показники, як первісна вартість основних засобів і чисельність працівників (як це здійснюється у виробничих функціях), оскільки вони не відповідають сутності поняття “економічний розвиток”. Цьому поняттю в найбільшій мірі, відповідають два економічних елемента – рівні організаційно-технологічного та інформаційно-управлінського розвитку, які склались на конкретному підприємстві.

Рівень організаційно-технологічного розвитку має бути головним предметом дослідження операційного менеджменту. Його важливими елементами є врахування технічних і технологічно-організаційних рішень, які застосовуються на підприємстві. Результатом такого дослідження є встановлення порядкових шкал, які кількісно визначатимуть цей рівень. Шкали, необхідно формувати для підприємств окремих галузей (видів діяльності), оскільки це в більшій мірі враховуватиме їхню особливість.

Інформаційно-управлінський рівень розвитку підприємства визначає здатність управлінського персоналу своєчасно та якісно переробляти всі ендогенні та екзогенні потоки інформації і приймати ефективні управлінські рішення.

Очевидно, що найважливішим елементом для визначення цього рівня на сучасному етапі розвитку економічних систем є використання комп’ютерної

техніки і програмних продуктів. Для кількісного дослідження цього рівня необхідно також сформувати шкалу, яка б давала змогу оцінювати стан розвитку цього елемента на конкретному підприємстві.

Комплексна інтегрована оцінка стану організаційно-технологічного та інформаційно-управлінського розвитку визначає рівень економічного розвитку підприємства.[31]

Для дослідження і прогнозування рівня економічного розвитку підприємства в нестабільних умовах пропонується система моделей, яка дає змогу планувати і оптимізувати ефективність такого розвитку. Сутність запропонованої моделі складається із таких елементів (рис. 3.1):

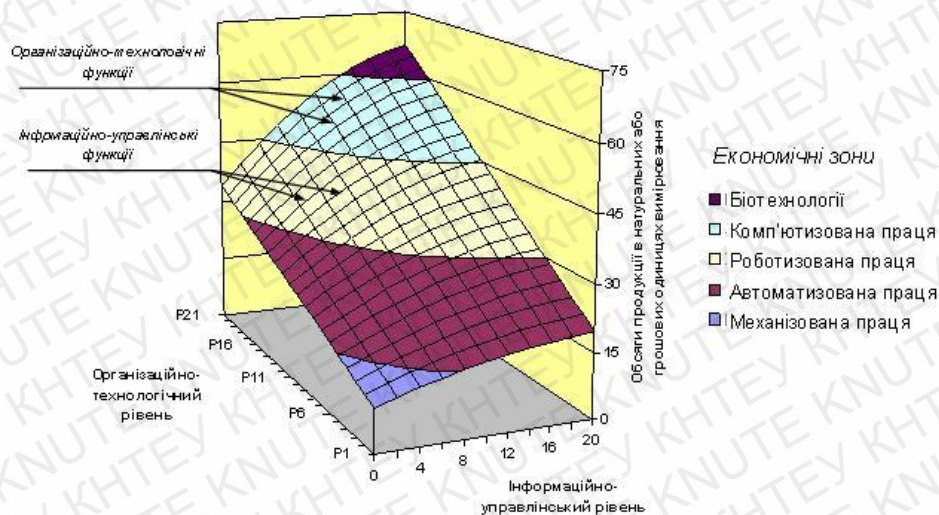

Рис. 3.1. Графічне зображення головної площини можливого економічного розвитку підприємства в умовах військового положення

— досліджується тривимірний економічний простір, який утворюється такою системою координат: X_1 – організаційно-технологічний рівень розвитку; X_2 – інформаційно-управлінський рівень розвитку; Y – обсяги виготовленої продукції (продуктивність виготовлення);

— головна площина можливого розвитку економічної системи (підприємства) утворюється функціями “організаційно-технологічного” і “інформаційно-управлінського” розвитку;

— виділяються зони, які визначають основні етапи економічного розвитку (їх кількість залежить від мети дослідження: якщо враховується історичний розвиток підприємств від монофактур до сучасного стану, то їх буде більше, а якщо тільки сучасний стан і прогноз на майбутнє, то менше).

На початковому етапі нами здійснювалось відокремлене дослідження організаційно-технологічного та інформаційно-управлінського рівнів розвитку. В результаті такого дослідження встановлено значення функцій, які кількісно описують ці види розвитку.

“Функції організаційно-технологічного розвитку” визначають, як зростатимуть обсяги виготовленої продукції від зростання значення цього рівня.[32]

ВИСНОВКИ

Отже, здійснення правового регулювання економічної діяльності прямо залежить від стабільності та умов зовнішнього середовища. За умов введення військового положення економічна діяльність потребує специфічного правового регулювання, що обумовлено зростанням дестабілізуючих факторів економіки. Визначення особливостей правового регулювання здійснення

економічної діяльності в умовах військового стану та практичні рекомендації щодо правового регулювання здійснення економічної діяльності на прикладі підприємства, дає конкретне уявлення про те, на якому рівні правової регуляції ситуація на сьогодні.

Базуючись на поставленій меті в дослідженні вирішили наступні **питання:**

1. визначили поняття та основні суб'єкти правового регулювання здійснення економічної діяльності під час військового стану;

Державне регулювання економіки в умовах військового стану - це діяльність держави щодо створення правових, економічних і соціальних передумов, необхідних для функціонування економічного механізму під час війни та надзвичайних ситуацій згідно з цілями й пріоритетами державної економічної політики. Основними суб'єктами правового регулювання в сфері економіки під час військового стану є

- Президент України;
- Кабінет Міністрів України;
- профільні міністерства, комітети, відомства;
- місцеві державні адміністрації;
- виконавчі органи сільських, селищних, міських рад;
- суб'єкти економічної діяльності.

2. визначили динаміку розвитку правового регулювання економічної діяльності в кризових ситуаціях на історичному хронографі;

3. визначили основні засади і принципи реалізації права на економічну діяльність в надзвичайних умовах;

Змістом реалізації більшості правових норм є здійснення (виконання) суб'єктами права суб'єктивних юридичних прав і обов'язків, що виникають на підставі юридичних приписів. У літературі під реалізацією правових норм розуміють їх втілення в життя у практичній діяльності організацій, органів, посадових осіб і громадян.

4. сформували стратегічні механізми здійснення правового регулювання економіки під час військового стану;

Механізм правового регулювання під час військового положення – це процес переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин, здійснюваний суб'єктами правового регулювання за допомогою системи правових засобів, способів і форм з метою задоволення публічних і приватних інтересів учасників суспільних відносин, забезпечення правопорядку ("належне" у праві стає "сущим", тобто норми права перетворюються на правомірну поведінку й іншу правову діяльність суб'єктів права)

5. визначили міжнародно-правове регулювання економічної діяльності країн в умовах військового положення;

Важливе значення в ході здійснення регулювання здійснення економічної діяльності мають національні фінансово-правові норми і інститути, здатні ефективно себе проявляти в новітніх умовах глобалізації світового господарства. Однією з причин малої привабливості для іноземного інвестора країн так званої перехідної економіки якраз і є неефективність їх фінансово-економічних інститутів в умовах все більш активного функціонування світової фінансової системи. При цьому універсальні правові норми і положення, прямо або що побічно регламентують правовий режим економічної діяльності в умовах військового стану, закладені, зокрема, в міжнародно-правових актах Всесвітньої торгової організації, Статутах Міжнародного валютного фонду і Світового банку, Модельних кодексах ОЕСР, документах неурядових фінансових організацій, що знаходяться під егідою Лондонського і Паризького клубів, а також в універсальних фінансових конвенціях, прийнятих в рамках міжнародних економічних організацій, таких, як УНІДРУА, ЮНСИТРАЛ, ЮНІДО, ЮНКТАД і ін.

6. визначили сучасний стан нормативно-правового регулювання військового стану в Україні;

Отже, Конституція України гарантує всім рівні можливості для реалізації конституційних прав і свобод, але, виявляється за умови введення військового стану, щоб скористатися такими можливостями іноді необхідною є наявність відповідних умов, насамперед матеріальних.

7. сформували стратегії вирішення основоположних питань здійснення економічної діяльності в обмежених умовах;
8. створили моделі реалізації правового регулювання економічної діяльності в умовах військового стану на прикладі підприємства.

Для створення сучасної моделі економічного розвитку підприємства в умовах введення військового стану необхідно, щоб вона враховувала найбільш суттєві чинники, які визначають цей розвиток. До таких чинників не можна відносити такі показники, як первісна вартість основних засобів і чисельність працівників (як це здійснюється у виробничих функціях), оскільки вони не відповідають сутності поняття “економічний розвиток”. Цьому поняттю в найбільшій мірі, відповідають два економічних елемента – рівні організаційно-технологічного та інформаційно-управлінського розвитку, які склались на конкретному підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова Е.Г., Козлов О.Е. Личность и социальное обеспечение в СССР. – М.: Наука, 2014. – 190 с.

2. Бабкін В.Д. Соціальна держава та захист прав людини // Правова держава: Щорічник наук. праць ІДП ім. В.М. Корецького НАН України.– К.: Ін Юре, 2014. – Вип. 9. – С. 3-11.
3. Бова Т. В. Організаційно-інформаційна система управління на машинобудівних підприємствах: дис. ... канд. економ. наук: 08.06.16 / Т. В. Бова / Гуманітарний ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніципального управління». – Запоріжжя, 2015. – 208 с.
4. Вебер М. Класс, статус и партия // Социальная стратификация. – М. – 2016. – Вып. 1. – С. 19-38.
5. Гидденс Э. Стратификация и классовая структура // Социологические исследования. – 2018. – № 9. – С. 112-123.
6. Гладких В.И. Социальные права граждан Украины в системе конституционных прав // Проблемы законности: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2014. – Вип. 80.
7. Дюрягин И.Я. Применение норм советского права и социальное (государственное) управление. Теоретические проблемы. Автореф. ... докт. юрид. наук.: Научное издание. – Свердловск: Б. и., 2016. – 23 с.
8. Карпунь І. Н. Інноваційний розвиток суб'єктів господарювання: методологія формування, механізми реалізації: Монографія / Карпунь І.Н., Хом'як М.С. – Л.: Львівський держ. ін-т новітніх технологій та управління ім. В.Чорновола, 2017. – 432 с.
9. Клімова Т. М. Моделювання процесів оперативного управління виробництвом на основі методів праці (на прикладі машинобудування): дис. ... канд. екон. наук: 08.03.17 / Т. М. Клімова. – Хмельницький Технологічний ун-т Поділля, 2018. – 209 с.
10. Князь С.В. Трансферний потенціал інноваційного розвитку машинобудівних підприємств: [Монографія] / С.В.Князь // Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2014. – 332 с.

11. Козлов А.Е. Социальная политика: конституционно-правовые проблемы. – М.: Наука, 2018. – 158 с.
12. Комкова Г.Н. Конституционный принцип равенства прав и свобод человека и гражданина в России (понятие, содержание, механизмы защиты): Дис. ... д-ра юрид.наук: 12.00.02. – Саратов, 2015. – 384 с.
13. Конституція України: Науково-практичний коментар / Ред.кол. В.Я. Тацій, Ю.П. Битяк, Ю.М. Грошевий та ін. – Х: Право; К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2018. – 808 с.
14. Крылов В.С. Проблемы равноправия и равенства в российском конституционном праве // Журнал российского права. – 2018. – № 11. – С. 3-12.
15. Кудрявцев М.А. От равноправия собственников к реальному равноправию // Конституционное и муниципальное право. – 2017. – № 5. – С. 7-10.
16. Лисенко В. С. Моделювання та інформаційна підтримка прийняття рішень щодо економічного розвитку гірничо-збагачувальних комбінатів на основі оцінки раціонального використання надр: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: 08.03.17 / В. С. Лисенко. – КНЕУ ім. В. Гетьмана. – Київ, 2016. – 20 с.
17. Лукашева Е.А. Социальное государство и защита прав граждан в условиях рыночных отношений / Социальное государство и защита прав человека. – М., 2017. – С. 5-21.
18. Матвійчук А. В. Моделювання економічних процесів із застосуванням методів нечіткої логіки: монографія / А. В. Матвійчук / Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К.: КНЕУ, 2017. – 264 с.
19. Ольков С.Г. О пользе и вреде неравенства (криминологическое исследование) // Государство и право. – 2016. – № 8. – С.73-78.
20. Печера С. Доходи, нерівність та бідність населення України // Вісник Пенсійного фонду України. – 2018. – № 2. – С.10-11.

21. Порохня В.М. Моделювання багатомірних фінансово-господарських потоків: монографія / В.М. Порохня, Ю.О. Колісник. – Запоріжжя: Гуманітарний ун-т «Запорізький інститут державного та муніципального управління», 2017. - 192с.
22. Роговин В.З. Социальная политика в развитом социалистическом обществе. – М.: Наука, 2014. – 208 с.
23. Родионова О.В. Юридическая сущность «права на достойное человеческое существование» // Известия ВУЗов. Правоведение. – 2014. – № 2. – С. 182-188.
24. Ротань В.Г. Социальное равенство и советское трудовое право: Автореф. дис... докт. юрид. наук: Научное издание. – М.: Б. и., 2017. – 408 с.
25. Тодика Ю. М. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина // Конституційне право України: Підручник / За ред. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. – К.: Ін Юре, 2017. – 544 с.
26. Тодика О.Ю. Народовластие в условиях глобализации. – Х.: Право, 2016. – 334 с.
27. Тодика Ю.Н. Конституционные основы формирования правовой культуры. – Х.: Райдер, 2015. – 158 с.
28. Тодика Ю.Н. Конституция Украины – Основной Закон государства и общества: Учеб. пособие. – Х.:Факт, 2016. – 382 с.
29. Тодика Ю.Н. Основы конституционного строя Украины. – Х.: Факт, 2017. – 318 с.
30. Фадеева І.Г. Основи методології функціонального та інформаційного моделювання організаційної структури підприємства / Фадеева І.Г. – Львів. – 2015. – С. 183 – 187
31. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран: Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2014. – 622 с.
32. Явич Л.С. Общая теория права: Научное издание. – Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 2015. – 285 с.